

Po sledi starega restavratorskega posega: »posebna lepilna masa, ki ne potemni jute«

Ko so konservatorji restavratorskega oddelka Zavoda za spomeniško varstvo Socialistične republike Slovenije v revijah Varstvo spomenikov pisali o restavriranju slik, so, kadar so za podlepljanje uporabili voščeno-smolno maso, to nedvoumno zapisali. Kar pa ne velja za uporabo neke druge vrste lepila. Med poročili je zato eden izmed prispevkov pritegnil večjo pozornost. Govori namreč, da je bila oljna slika *Ovčke*, ki jo je Rihard Jakopič naslikal leta 1926, nalepljena na novo laneno platno s "posebno lepilno maso", ki ne potemni rjave jute. (1) Restavratorski postopki, ki so bili nekoč samoumevni, mnogim kasnejšim generacijam, ki delamo z drugačnimi materiali in tehnologijami, niso poznani, zato je pomembno, da se z njimi seznanimo, ne zgolj skozi literaturo, temveč tudi praktično.

V preteklem letu je prišlo do sodelovanja, v katerem sva študijsko nalogo priprave serije vzorcev za restavratorsko razstavo *Rihard Jakopič pod drobnogledom: Stare poškodbe – nove rešitve* in rezultate raziskovalnega dela o starih podlepljanjih združila v tehnološki študiji vzorčnega podlepljanja. Pripravila sva in se поблиže spoznala s posebno lepilno maso, ki navkljub skrivnostnemu zapisu ne more biti nič drugega kot klejno-škrobno lepilo. Pri nas njegova uporaba že dolgo ni več prisotna, a ga pri delu na slikah na platnu iz različnih obdobij, ki so bile v preteklosti podlepljene, občasno še lahko srečamo poleg mnogo bolj zastopanega voščeno-smolnega lepila.

Prve težnje po ohranitvi slik so ob uporabi kazeinskih lepil v zgodovini privedle do preizkušanja glutinskih in škrobnih lepil, pripravljenih na vodni osnovi iz kleja in žitne moke, saj so bila uporabljena v vsakdanjem življenju in zato dobro poznana. Najstarejši poznani zapis je razprava gotskega florentinskega slikarja Cennina d'Andrea Cenninija, iz leta 1437, ki vsebuje recepte in postopke za pripravo in uporabo lepil na osnovi kleja ali moke. V nenehni želji po izboljšavi je modificiranje klejno-škrobne lepilne mase, v kateri lahko najdemo npr. sredstvo za boljšo lepljivost (smolo), odpornost na vlago (terpentin, olje), vlažilna sredstva (med, melaso, laneno seme), surfaktant (goveji žolč), mehčalo (glicerol), konzervanse (česen, kis, boraks, fenol), fungicide (cinkov oksid, cinkovo belilo, galun, ortofenilfenol, formalin) in razredčilo (pivo), privedlo do ene izmed prvih uporabnih lepilnih mešanic v zgodovini konserviranja-restavriranja slik, ki so v Italiji in Franciji še vedno v uporabi. V osebnih zapiskih zavodskega konservatorja Miha Pirnata je zbranih kar 10 različic, izmed katerih sva izbrala recepturo zapisano pod imenom *francoski (Louverski) klajster* (2). Lepilo sva skuhalo in s pomočjo navodil rekonstruirala podlepljanje (3), ki je služilo kot otipljivi razstavni eksponat, namenjen slepim in slabovidnim obiskovalcem razstave v Moderni galeriji.

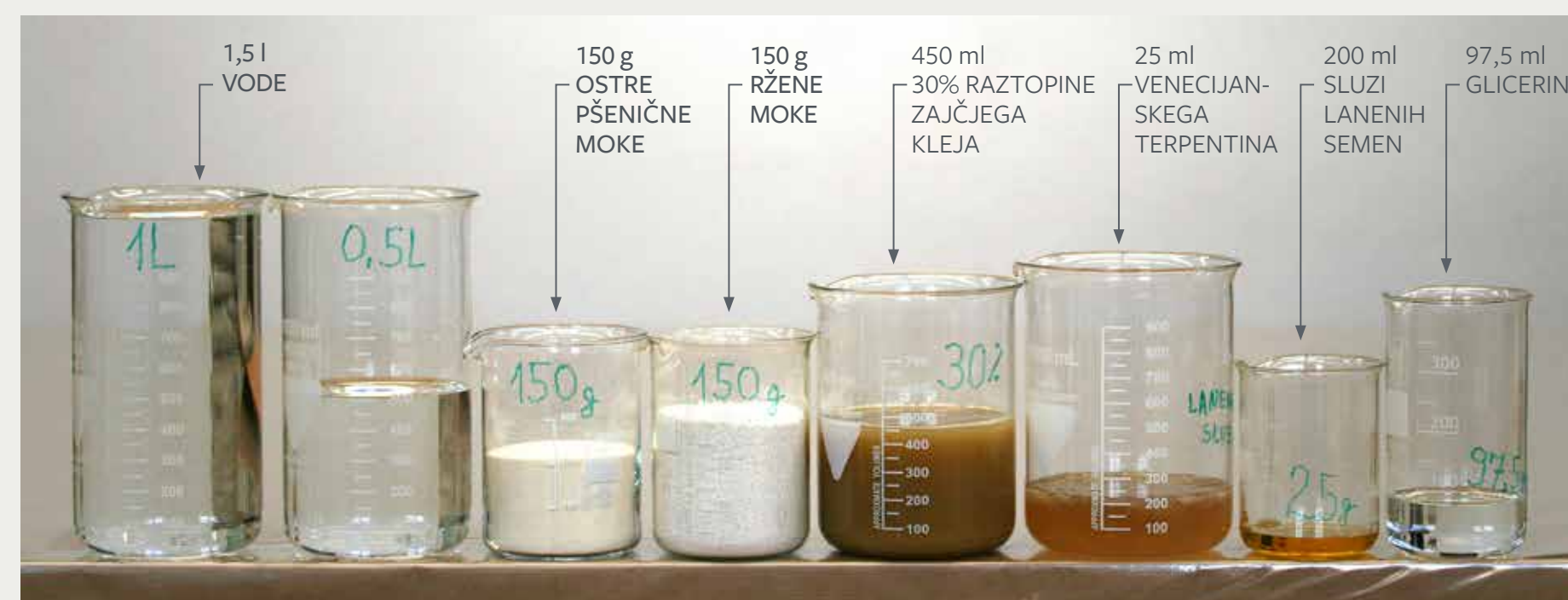
Pri delu se kons.-rest. nenehno srečujemo s starimi posegi in smo do njih nemalokrat tudi kritični. Pa jih zgolj ob poznavanju preko literature brez lastnih izkušenj poznamo res tako dobro, da jih lahko ustrezno ovrednotimo? V času odsotnosti alternativnih metod podlepljanja se je za impresionistične slike, hranjene v suhih prostorih, škrobno-klejno podlepljanje izkazalo kot dobra izbira v primerjavi z voščeno-smolnim lepilom, ki so ga naši predhodniki imeli na voljo. Najina izkušnja je pokazala, da je kuhanje klajstra, s ščepcem potrpežljivosti in pazljivosti, enostavno. Lepilo se s čopičem lepo nanaša in dobro lepi. Sama tehnologija podlepljanja je zelo zahtevna v primerjavi z voščeno-smolnim podlepljanjem in sodobnimi alternativnimi metodami s sintetičnimi lepili in zahteva predhodno kartoniranje (zaščito) lica slike. Proučevano podlepljanje ima tako dobre kot slabe lastnosti. Lepilo ne spremeni barve klejani juti, jo pa naredi izredno togo, zato pri zapogibu robu slike čez podokvir juta zlahka počni. (4) Spoznanje je dobrodošlo, saj odgovori na vprašanje, zakaj so se v preteklosti lahko posluževali odstranjevanja neposlikanih robov slik, naslikanih na juto, pred podlepljanjem s tovrstnim lepilom na novo tkanino. Lepilo ni primerno za slike, ki bodo izpostavljene vlažnemu okolju, saj bo začelo plesniti. Ostanek lepila je mogoče posušiti, vendar mora biti sušeno v tankih ploščah na rešetki, da voda lahko izhlapi. Suho lepilo se hrani na suhem in zračnem mestu. Za ponovno uporabo pa ga namočimo v vodi.

1. POSEBNA LEPILNA MASA

Restavracija (delna). Ko smo sliko nalepili na novo laneno platno, smo uporabili posebno lepilno maso, ki ne potemni rjave jute. Nepokriti otki jute, ki bi pri običajnem lepilu potemneli, bi močno motili sedanjo njihovo skladnost z drugimi barvnimi površinami. Podlepljeno sliko smo utrdili in jo na desni strani očistili.

Kvas, T., Rihard Jakopič: *Ovčke*, Varstvo spomenikov XVI., Ljubljana, 1972, str. 12.

2. PRIPRAVA KLEJNO-ŠKROBNEGA LEPILA

pripravljeno lepilo

svež nanos lepila

3. REKONSTRUKCIJA PODLEPLJANJA KLEJANE JUTE NA BOMBAŽNO PLATNO

3a nanašanje lepila na bombažno platno

3b likanje prilepljenega vzorca

3c odstranjevanje zaščitne lica vzorca

3č podlepljen vzorec

4. REZULTATI PODLEPLJANJA

Barva klejane jute (4a) se z nanosom lepila ni spremenila (4b, 4c).

Lepilo, ki je prešlo skozi klejano jutovino vidimo pri osvetlitvi površine z UV svetlobo (e).

Podlepljena juta je počila.